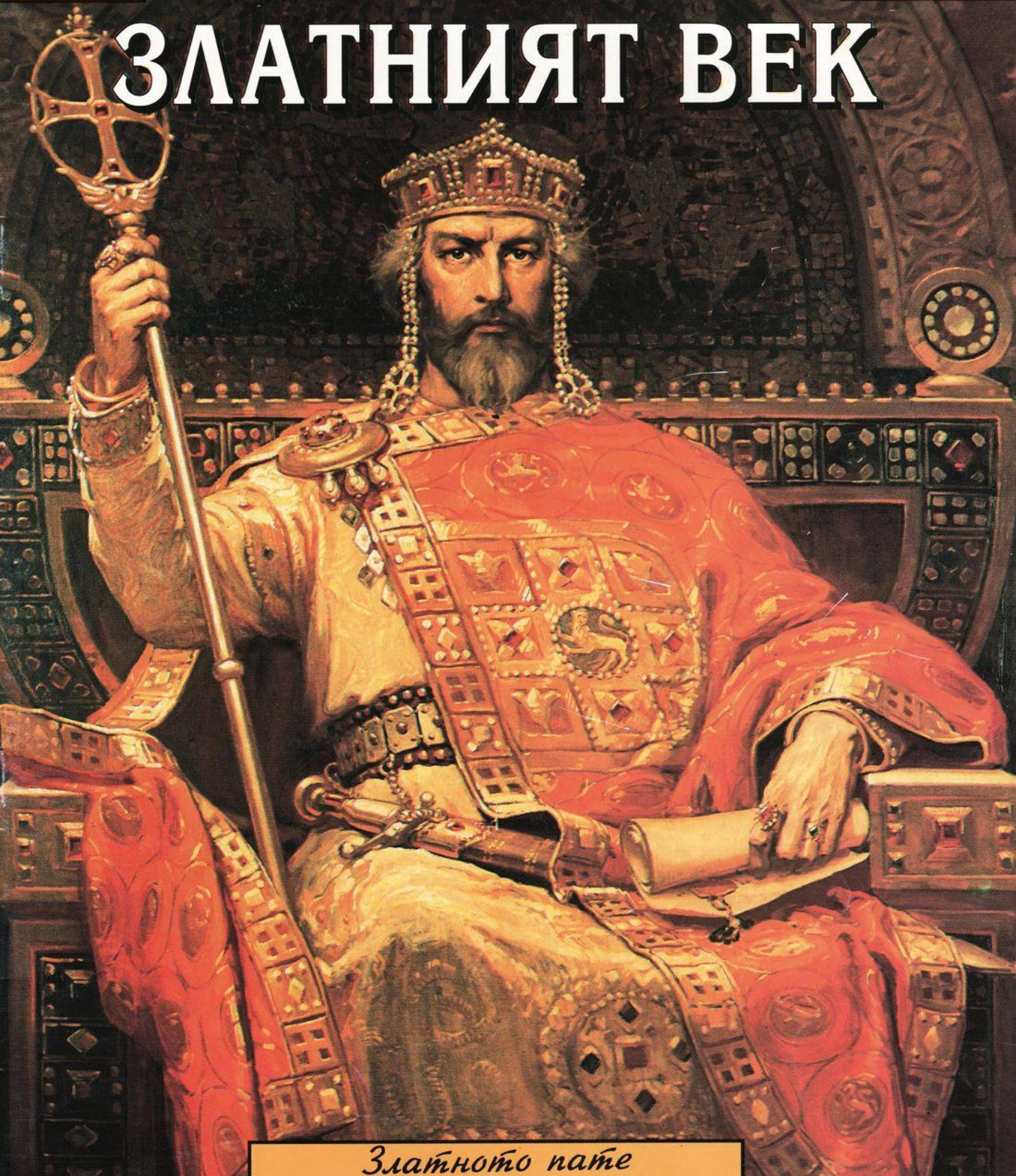

ОДОБРЕНА ОТ МОН
ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ
БЪЛГАРИЯ

ЗЛАТНИЯТ ВЕК

Златното пате

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ

КНИЖКА ЧЕТВЪРТА

Изданието е одобрено от МОН с протокол №9 от 18.10.1996г. за използване в училищата при изучаване историята на България от четвърти до осми клас.

ЗЛАТНИЯТ ВЕК

850 г. – 950 г.

Огнян Халембаков

Чавгар Драгиев

ОТ ТАЗИ КНИЖКА ЩЕ НАУЧИТЕ:

Как по времето на княз Борис I (852-889) България се оказва на кръстопът между езичеството и християнството

Колко трудна борба водят Светите братя Кирил и Методий за делото на славянската писменост, завършено от техните ученици в България

Какво става, когато короната наследява княз Владимир-Расате (893-927), който се отрича от християнството

Кой е цар Симеон (893-927), нарекъл себе си цар на българи и ромеи - завоевател, строител или книколюбец

Защо продължителния период на държавен и културен възход наричаме "Златният век на България"

Ще намерите и едно прекрасно българско стихотворение, написано преди хиляда години.

Златното пате,

София

БЪЛГАРИЯ НА КЪРСТОПЪТ

БОРИС I (852 - 889)

„...И тъй владетелят на българите [Борис], като се научил за това и променяйки намеренията си вследствие на този [византийски] успех, се съгласил на мир, ако и по-рано да бил дързък. Освен това и неговите хора били измъчвани от глад... Поради това всички лесно се съгласили да приемат християнското кръщение, а техният [владетел] приел да се нарича Михаил - по името на императора. Там били изпратени отбрани архиереи, за да укрепят християнската вяра.“

Йосиф Генезий
византийски автор от X век

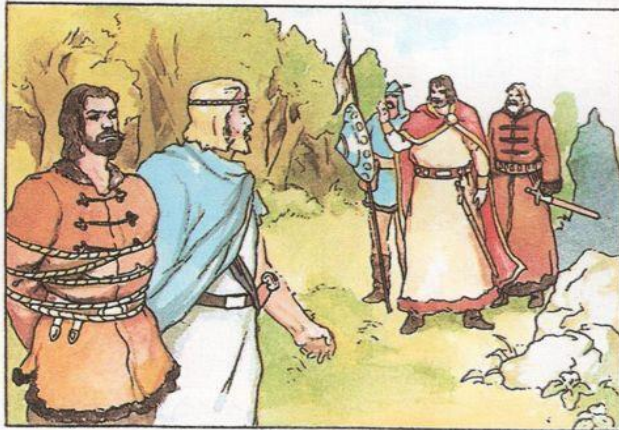
И тази битка е завършила с поражение за хан Борис. Много беди са се струпали наведнъж върху българската земя. Катастрофално земетресение я люляло в продължение на 40 дни и причинило незапомнени разрушения. Реколтата била лоша, а малкото жито по полята било опустошено от долетелите орляци скакалци. Над страната разпрострял костеливите си ръце и гладът...

След смъртта на хан Пресиян на българския престол се възкачил синът му Борис. В смутни времена започнало царуването на младия хан. Старият враг на юг, Византия, била отблъснала арабите и само чакала удобен момент да нападне България. Не били спокойни и северозападните граници. Там Немското кралство се опитвало да се справи с Великоморавия, другата голяма славянска държава. Хан Борис искал да живее в мир със съседите си, но немци, хървати и византийци постоянно нападали границите му и той бил заставен да изпраща войски срещу тях. Шест принудителни войни водил българският владетел, но не постигнал нито една победа!

Редица трудности трябвало да преодолее ханът и вътре в страната. Българи и славяни все още живеели разделени. Макар и поданици на една държава, те все още говорели на различни езици и имали различни обичаи. Всеки от двата народа почитал своите богове. Вярващите в Тангра българи признавали само него, а славянските племена продължавали да се прекланят пред Перун и многото си други божества. Векове наред тъкмо това спирало византийското влияние. Но по времето на Борис нещата се променили. Християнските държави не спазвали международните договори с България, защото обещанията, дадени на езичници, можели и да се погазват, тъй като не били подкрепени с клетва в името на Исус Христос. Това откъсвало страната ни

Расате - първородният син на хана - бил добър воин. Но в една от битките срещу сърбите попаднал в плен заедно с още дванадесет боили. Ето защо пратениците на Борис носят богати дарове, за да откупят наследника на трона. С помощта на Византия сръбската държава станала опасен съсед за България.

от християнска Европа и отслабвало българската гържава.

Но хан Борис не се предавал, а търсел изход от трудното положение. Според него, само християнството притежавало силата, която можела да обедини българи и славяни в един народ с един Бог. Още повече, че то щяло да го превърне по законен път във владетел, независим от разприте и борбите на боилските родове, всеки от които желаел да издигне свой хан. Защото новата религия проповядвала „един Бог на небето, един цар на земята“. Тази мисъл харесвала и на част от българската аристокрация, която също се надявала на вечно господство. Но най-важното било, че България трябвало да се приобщи към християнска свят, който бързо напредвал.

Разположена между велики християнски гържави, България можела да избира откъде да получи новата религия. Хан Борис избрал Немското кралство, с което сключил подходящ съюз. Този договор предизвикал гнева на византийския император. Изплашен от засилването на немското влияние, той изпратил войските си срещу България. А годината била тежка за Борис. Народът му страдал от незапомнен глад и болести. Множеството беди отслабили войската и Борис побързал да предложи мир. В замяна обещал да приеме християнството от Византия.

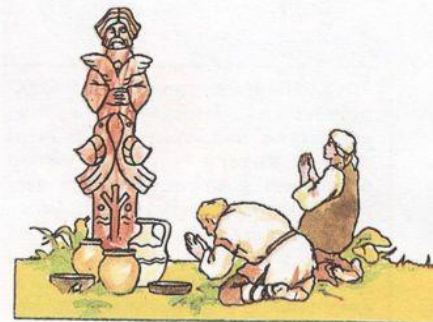
ТАНГРА СРЕЩУ ХРИСТОС

Повечето от прабългарите и техните ханове били силно привързани към езическата си вяра. Те виждали в нея защита на своята самостоятелност, особено след като основали България и започнали непрекъснатите войни срещу Византийската империя. Крум и Омуртаг дори преследвали християнската религия, защото смятали, че чрез нея в страната им безпрепятствено прониква гръцкото влияние.

Христовата вяра обаче вече била позната на прабългарите. И то доста преди появата им на Балканския полуостров. Още в 528 г. предводителят на българското племе кутригури Грод отишъл в Константинопол и там приел кръщение. Кръстник му бил прочутият император Юстиниан Велики. Хан Орхан, един от предшествениците на Кубрат, също бил покръстен. Твърди се, че самият хан Кубрат, бащата на Аспарух, бил християнин. Кръстили го вероятно още като дете в Цариград, където останал за заложник и отраснал в императорския дворец. Хан Телериг след бягството си във Византия също приел християнството. А Енравота, синът на хан Омуртаг, заради вярата си в Христос бил наказан със смърт и така станал първият християнски мъченик-българин.

Старият шаман е заклал жертвеното животно върху капището. По неговите вътрешности той гадае каква е волята на бог Тангра. Така са предсказвали бъдещето древните прабългари дълго преди, а и след образуването на славяно-българската държава.

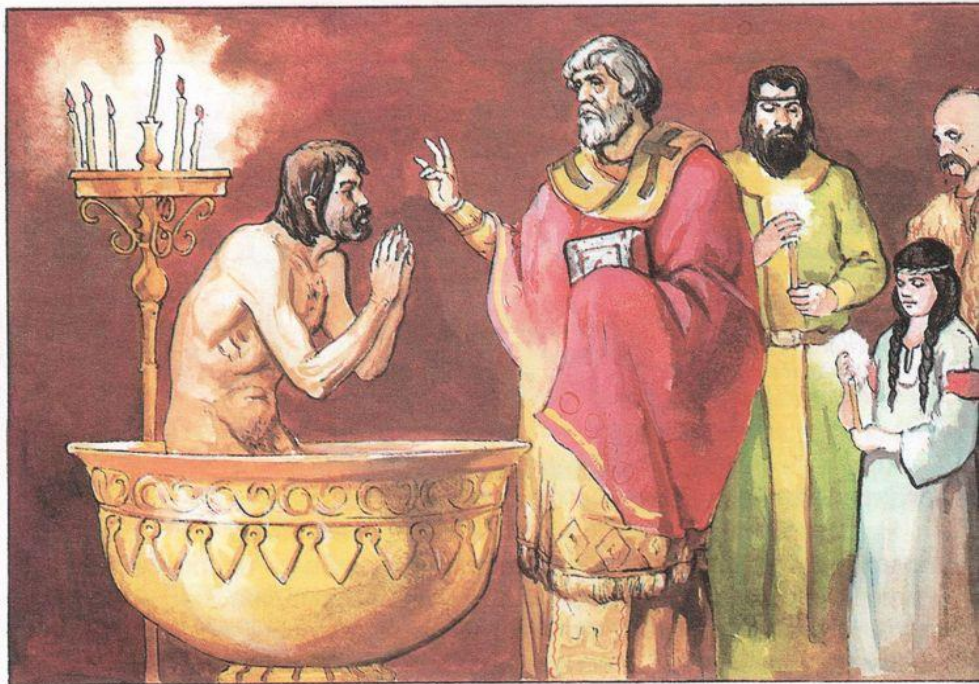

Славяни поднасят дарове пред своите идоли. Макар че отдавна живеели заедно с българите, те продължавали да тачат* старите си богове.

Свещеникът венчава българин за славянка. Двамата са приели християнството, защото езическите божества им забранявали да се женят за друговеци.

Специално пристигналият от Византия епископ покръства Борис. Сред скромна домашна обстановка в нощта срещу Кръстовден българският владетел става християнин. Ведно с титлата „княз“ той получава и името на своя далечен кръстник - византийския император. Отсега нататък за целия цивилизован свят той е Борис-Михаил, архонтът на България.

ПОКРЪСТВАНЕТО

Покръстването на България не станало изведнъж. Първи приели кръщението членовете на българската делегация, изпроводена през 864 г. да подпише мирния договор в Константинопол. По-късно през същата година се покръстил и хан Борис заедно с цялото си семейство. Това станало на тайна церемония в Плиска. Българският владетел възприел името на византийския император Михаил III и приел титлата архонт (княз). Скоро Борис-Михаил издал заповед да се покръсти и народът. Много българи с охота* се подчинили, но повечето го сторили насила. Част от старите боилски родове открито се опълчили срещу новата вяра. За тях било срамно да се кланят на кръста, който идвал от Византия. Страхували се и за властта си, която вече трябвало да делят със славянските вождове. Затова боилите сметнали, че Борис е издал лош закон и е „отстъпил от бащината чест и слава“. Те решили да убият княза, а мястото му да заеме някой по-достоен. Но Борис бил нащрек, потушил бунта и жестоко се разправил с неговите водачи. Така княз Борис-Михаил дал да се разбере какво очаква всеки, който вдигне ръка срещу християнс-

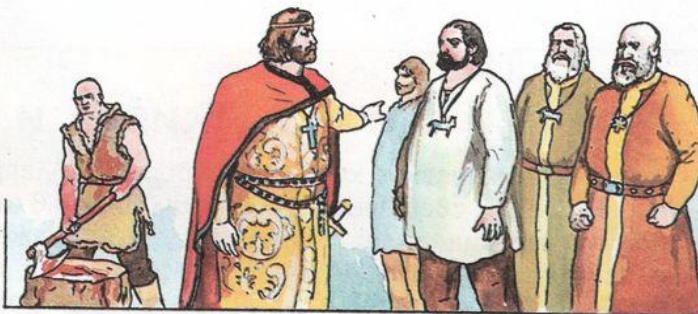
„Как и по какъв начин българите станаха християни ще бъде разказано накратко тук. Случи се това някога - тогава, когато българите и гърците имаха чести войни помежду си. И плениха гърците сестрата на българския княз и я държаха в Цариград, в двореца, учейки я на книга. А след това я покръстиха... Тя, като дойде при брат си, всякога го учеше на християнство. Разпространи се тогава болестта проказа сред българите. И от това, като се уплашиха, те всички се покръстиха. Но не престана сред тях тази смъртоносна болест. След това неговата сестра му разказа за Христос и той прие поучението. И тогава престана тази смъртоносна болест.“

„Старобългарски разказ за покръстването“

Жителите от близкото село се потапят във водите на реката. Така те приемат Светото кръщение. Някои го правят доброволно, други против волята си. Но щом приемат християнството, те ще станат кръстници на жителите от съседните селища, които все още са езичници. Така на групи, село след село, била покръстена цялата страна.

Дори пред смъртта някои от великите боили не се отказват от Тангра и езическите си амuleти. Петдесет и двама знатни българи заедно със семейства им били жестоко избити. Загинала част от елита на българската нация.

твото. Но той решил да покаже и християнско милосърдие и не наказал обикновените хора, участвали в заговора.

В Константинопол празнували - непокорните българи били общени към „византийското семейство на народите“. А в дома на новопокръстения княз се случило още едно радостно събитие. Родил се третият му син - Симеон.

България официално станала християнска страна. Но в душите на обикновените хора царяло объркване в кой бог да вярват. Това примамвало разпространители на различни вери и секти от всички краища на света. Дори арабски проповедници предлагали на българския владетел да приеме исляма. Верският хаос още повече обърквал обикновените българи и безпокоял Борис. Той разбирал, че, за да се предпази от влиянието на Византия, държавата му се нуждае от независима църква. Константинополският патриарх Фотий обаче се стремял българските духовници да останат под негова власт. Тогава Борис умело използвал противоречията между двете християнски църкви - в Рим и в Цариград. Князът започнал преговори с папа Николай I, на когото обещал да признае господството на Римската църква. Светият отец побързал да изпрати отговорите на многобройните въпроси на Борис по специална делегация.

Присъствието на римското духовенство в България стреснало Византия. През 870 г. Вселенският събор в Цариград разрешил на младата Българска църква да има свой архиепископ, поставен под върховенството на Константинополския патриарх. Още същата година бил ръкоположен първият български архиепископ Йосиф. Той станал първият духовен глава на самостоятелната българска църква. Най-после дошло време на мир и строителство. Започнало усилено изграждане на църкви и манастири.

Членовете на българската делегация наблюдават спора между римските и цариградските духовници, разгорял се през 870 г. на VIII Вселенски събор в Цариград. Той трябвало да реши на коя от двете църкви да се подчинява българската. Гръцките архиепископи надделели* и младата Българска църква преминала към Византийската патриаршия.

„А между въпросите и допитванията вие заявявате, че искате светски закони. Затова ние бихме ви изпратили на драго сърце книги, които, както бихме могли да си помислим, засега ви са необходими, ако знаехме, че у вас се намира някой, който би могъл да ги изтълкува. Но ако сме дали на пратениците някои книги от светския закон, то не искаме като се върнат пратениците там да останат книгите, за да не ви ги изтълкува някой превратно*или оскверни* с някаква лъжливост.“

Из „Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите“

През 866 г. в България се появили повторно „кръстници“. Този път били изпратени от папата. Те изгонили византийските свещеници, които извършвали богослужението на гръцки език, и започнали да проповядват на латински. Хората не разбирали техния език и не проумявали защо ги кръщават два пъти.

Християнството ускорило процеса на обединяването на славяни и българи в един народ. Аспаруховите българи постепенно се претопили в огромното славянско множество, но оставили името на държавата - България. С течение на времето славянският език станал общ за всички поданици. За езика на българските славяни била създадена и българската азбука. На този език били преведени и първите български книги.

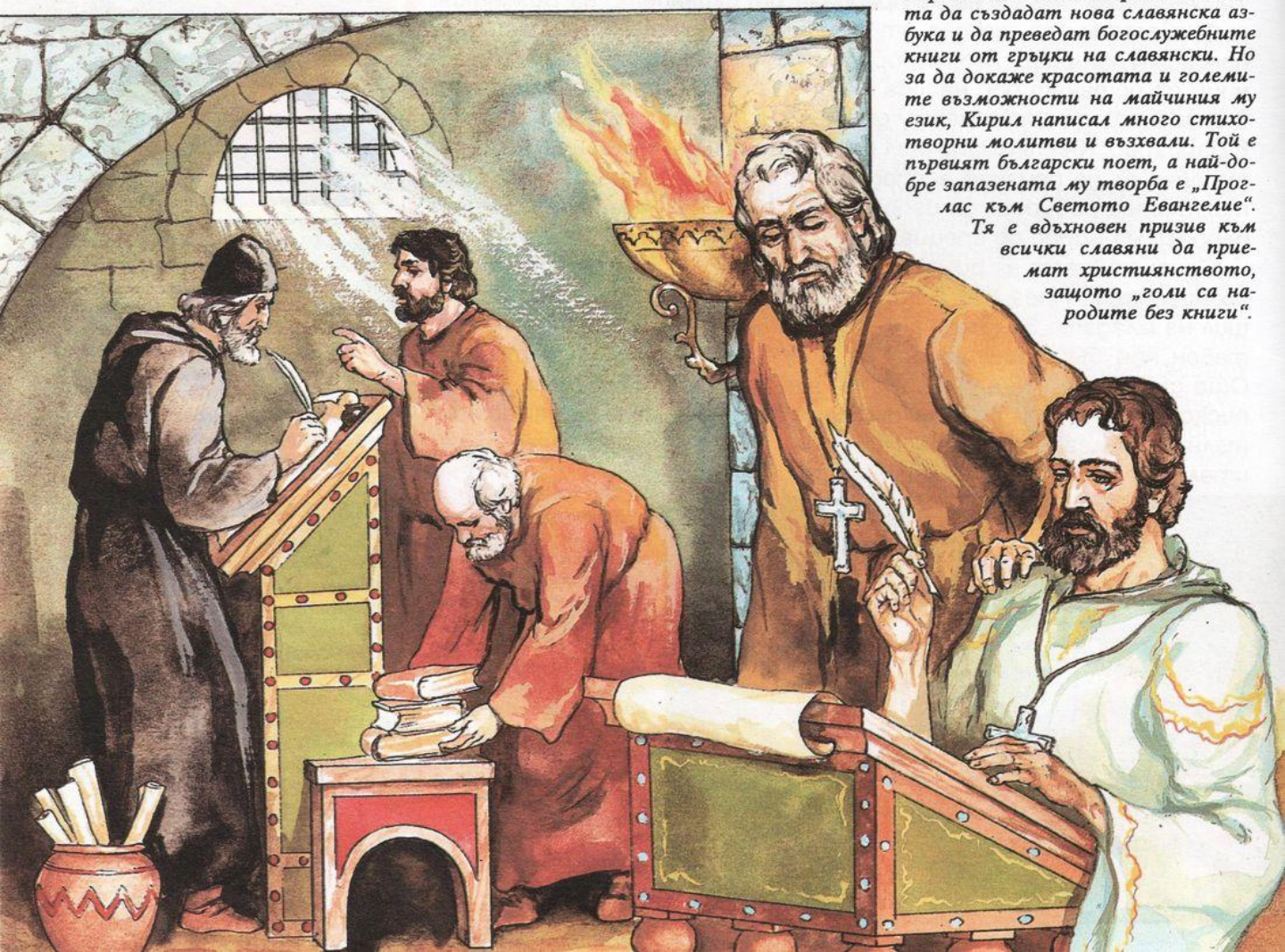
Ако запиташ гръцките книжовници, като речеш: „Кой ви е създал буквите или превел книгите, или в кое време?“, то рядко измежду тях знаят. Обаче ако запиташ славянските азбукарчета, като речеш: „Кой ви е създал азбуката или превел книгите?“, всички знаят и в отговор ще речат: „Свети Константин Философ, наречен Кирил, той ни създаде азбуката и преведе книгите и брат му Методий“. И ако запиташ в кое време, то знаят и ще речат, че през времето на гръцкия цар Михаил и на Борис, българския цар.

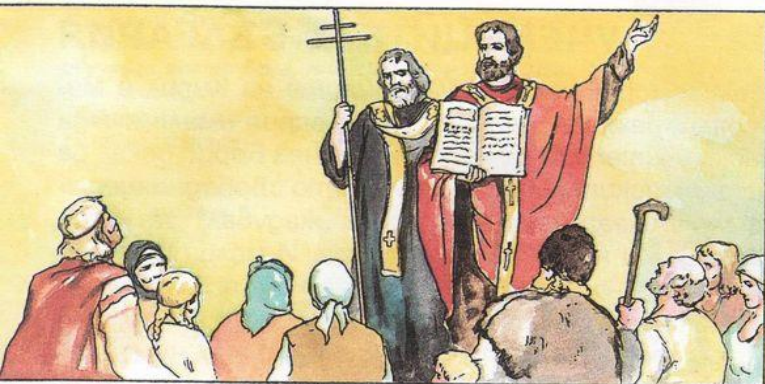
Черноризец Храбър
Из „Сказание за буквите“

КИРИЛ И МЕТОДИЙ

След приемането на християнството в България се настанили византийски свещеници. Езикът им звучал в църквите и манастирите, по улиците и пазарите. Дори в княжеския дворец на гръцки се пишели всички гържавни документи, писма и закони. Така България неусетно губела своята самостоятелност, която от векове бранела с оръжие. Затова Борис търсел начин за разпространението на новата религия на славянски - език общ за славяни и българи. Императорът на Византия също се безпокоял. Колкото и усърдни да били неговите свещеници, божието слово трудно достигало до новопокръстените народи, които не разбирали гръцкия език. Но василевсът скоро намерил изход. Заедно със свещениците той изпращал в новопокръстените гържави и учени мъже, които превеждали на местния език свещените книги. Така готи, сирийци, арменци се сдобили с азбуки на своите езици. Но славяните още нямали своя писменост. Затова императорът възложил на братята Кирил и Методий да съставят славянска азбука. Изборът му не бил случаен. Двамата

Кирил и Методий са приели задачата да създадат нова славянска азбука и да преведат богослужбните книги от гръцки на славянски. Но за да докаже красотата и големите възможности на майчиния му език, Кирил написал много стихотворни молитви и възхвали. Той е първият български поет, а най-добре запазената му творба е „Проглас към Светото Евангелие“. Тя е вдъхновен призив към всички славяни да приемат християнството, защото „голи са народите без книги“.

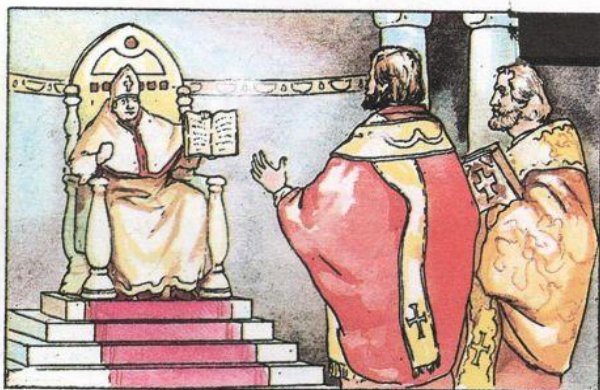
Кирил и Методий проповядват християнството сред славяните във Великоморавия. Всички ги разбират, защото говорят на славянски език. В страната на княз Ростислав те превели още много книги, открили училища, подготвили славянски духовници, поставили начало на славянското богослужение (литургия).

братя били изключително образовани и успешно се справили с няколко пратеничества в далечни страни. Те били родом от Солун и отлично владеели езика на българските славяни, които били по-голямата част от населението на областта. Но новата задача била значително по-трудна от предишните им мисии.* Затова Кирил и Методий се усамотили в манастира „Полихрон“. Там в края на 855 г. създали съвършено нова азбука, пригодена към звуковете в езика на българските славяни. Нарекли я Глаголица.* За няколко години превели и записали с нея на славянски много книги. Започнали да подготвят и свои ученици.

По същото време великоморавският княз Ростислав помолил византийския император да му изпрати християнски учители. През 863 г. Кирил и Методий били тържествено посрещнати във Велеград, столицата на Великоморавия. В продължение на три и половина години те покръствали, превеждали църковни книги, създавали училища... Но срещу апостолската им дейност се обявили поддръжниците на триезичието.* Те смятали само еврейския, гръцкия и латинския за благословени от Бога. Дори папата бил принуден да се намеси. Той признал новата писменост, благословил преведените книги и разрешил проповедите на славянски.

След години Глаголицата била заменена с друга азбука, наречена Кирилица. Но завоюването от солунските братя право на славяните да четат и пишат на своя език било запазено.

През 869 г. починал Кирил Философ. Погребали го тържествено в църквата „Свети Климент“ в Рим. Смъртта му била знак за немските духовници и те „налетели като врани на сокол“ върху Методий. На тяхна страна застанал и новият моравски княз Светополк, който бил поклонник на немската култура. След смъртта на Методий през 885 г. папата пък забранил славянските проповеди. Учениците на Светите братя били подложени на жестоки преследвания. Същата зима те били прогонени от Велеград.

Папа Адриан II освещава славянските книги на Кирил и Методий. През 867 г. те били тържествено приети от главата на Римската църква. С неговата благословия новата писменост получила официално признание, след като в спор с противниците си Солунските братя доказали правото на всеки народ да слави Бога на своя език.

ВЕЛИКОМОРАВИЯ

През IX век част от западните славяни се обединили в обширна държава, наречена Великоморавия. Тя обхващала териториите на днешната Словакия, части от Словения и Чехия. По същото време населението на Великоморавия започнало да приема християнството, проповядвано предимно от немски духовници. Княз Ростислав се опасявал, че тяхното влияние заплашва независимостта* на държавата му. Затова той се обърнал към Византия, с чиято помощ възнамерявал да разпространява новата религия на език, разбираем от поданиците му. Византия разбрала, че само така ще разшири влиянието си на запад и изпратила на Ростислав това, което му трябвало - Кирил и Методий с готовите вече книги и ученици. Внезапната смърт на Ростислав три години след това сложила край на този замисъл. Държавата Великоморавия просъществувала до 906г., когато била унищожена от маджарите (унгарците).

УЧЕНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

СВЕТИ СЕДМОЧИСЛЕНИЦИ

Огромно е делото на Кирил и Методий и на петимата им ученици Климент, Наум, Ангеларий, Сава и Горазд за духовното и религиозното просвещение на българския народ. Заради приноса им в разпространението на християнството по нашите земи Българската православна църква ги е обявила за светци. В тяхна чест е и религиозният празник Свети Седмочисленици, празнуван всяка година на 27 юли. Св. св. Кирил и Методий са признати за равнопостоли (равни на апостолите) и са чествани на 11 (24) май, най-българския национален празник. Свой ден има и Св. Климент Охридски - 25 ноември, отбелязван по стар стил на 8 декември като празник на студентите.

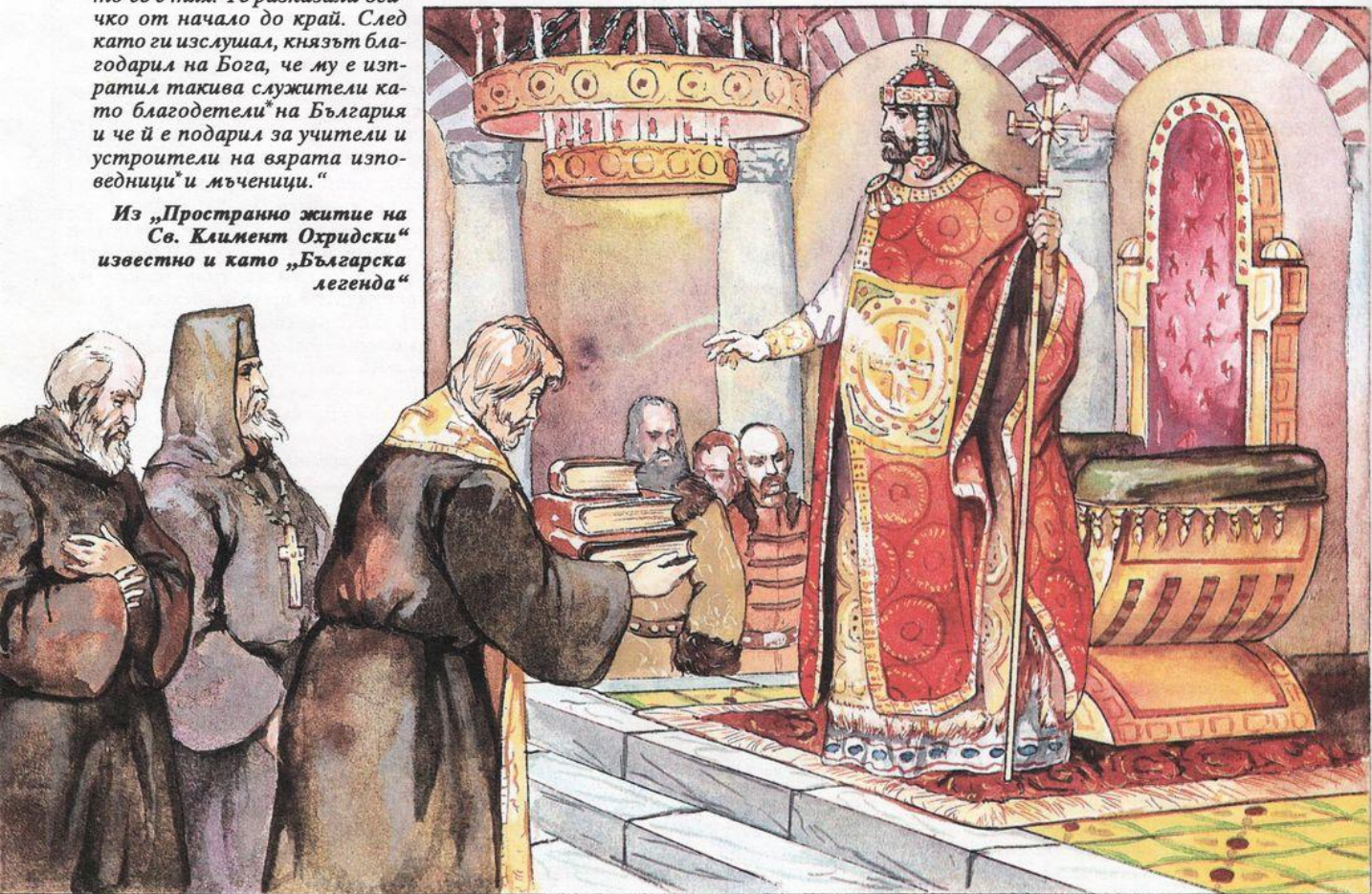
„Като пристигнали при Борис, те били приети с почит и били разпитани за случилото се с тях. Те разказали всичко от начало до край. След като ги изслушал, князът благодарил на Бога, че му е изпратил такива служители като благодетели* на България и че ѝ е подарил за учители и устроители на вярата изповедници и мъченици.“

Из „Пространно житие на Св. Климент Охридски“ известно и като „Българска легенда“

Докато във Великоморавия изгаряли книгите на Кирил и Методий и преследвали техните ученици, в България имало нужда точно от славянски учители. С тяхна помощ княз Борис искал да се отърве от византийските свещеници, които свободно шетали из страната му. Българският владетел „жагувал“ за учени мъже и молел Бога ден и нощ да му ги прати. И молитвите му били чути. След провала на мисията* във Великоморавия, учениците на Кирил и Методий „закопнели за България и се надявали България да им даде спокойствие“. Но малцина от тях намерили мечтаната страна. След много прекеждия първите трима - Климент, Наум и Ангеларий - стигнали до границите на българската държава. В Плиска ги посрещнали тържествено.

Княз Борис им осигурил всички условия за работа и почивка. Сам той често ги посещавал в богатите им домове и дълго беседвал с тях. Вниманието на княза към тримата просветители привлякло в България и други ученици на Кирил и Методий. Някои от тях немците продали в робство, но били откупени и освободени от византийци. Сред тях бил и Константин Преславски - бъдещият епископ на българската църква.

За да посее по-лесно семената на книжовността из цяла България, Борис разделил просветителите. Наум, Константин и неколцина други оставил в Плиска. Те се заели да преписват и ум-

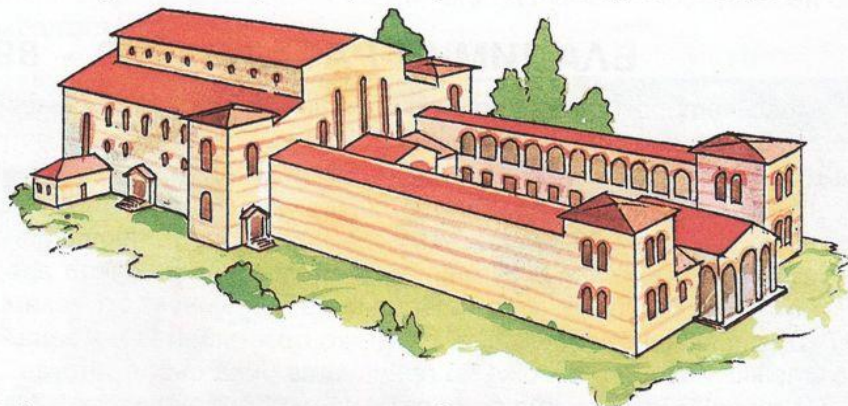

Климент Охридски сред своите ученици. В първото българско училище в Девелт той обучавал както деца, така и възрастни. „На едни посочвал как се пишат буквите, на други обяснявал смисъла на написаното, а на трети оправял ръцете да пишат.“ По-напредналите Климент подготвял за учители и свещеници, които трябвало да заменят гръцките.

ножават това, което било оцеляло от преведените от Кирил и Методий книги. Но много от тях били забинаги унищожени от немските духовници. Наум създал училище, в което се обучавали децата на първенците. Неговите проповеди на разбираем език пълнели църквите с хора. Това бил езикът на българските славяни и той бързо станал официалният език в държавата, на който се пишели всички документи.

За съжаление, скоро след пристигането си в България Ангеларий починал. Княз Борис изпратил в югозападните български земи Климент - най-даровития ученик на солунските братя. Още с идването си в областта Кутмичевица той покръстил тези от местните славяни, които все още почитали старите си божества. Климент се установил в Охрид, където основал книжовна школа. И затова го нарекли Климент Охридски. За седем години книжовникът обучил 3 500 ученици. Повечето от тях станали духовници. Така гръцките свещеници били заменяни с български. Започнали да никнат училища из цяла Югозападна България.

След приемането на християнството и идването на славянските първоучители в България започнало масовото изграждане на храмове и манастири. Сред тях най-внушителна била Голямата базилика, построена по заповед на княза в Плиска. Основите ѝ, разкрити от археолозите, говорят, че тя е с размери 100 на 30 метра. Мраморни колони и каменни надписи я украсявали отвън и отвътре. По-късно около нея бил построен голям манастир, превърнал се в средище на българската книжовност.

ИМЕНАТА НА БУКВИТЕ

Всяка буква в старобългарската азбука си има име, както са имали имена и старогръцките букви - алфа, бета, гама... Но българските са: аз, буки, ведя... За да могат учениците в средновековието лесно да научат буквите и реда им, те са запомняли наизуст едно азбучно стихотворение. Всеки стих е започвал с поредната буква от азбуката. После за по-лесно започнали да повтарят само първата дума от всеки стих. Така цялото стихотворение било забравено и не е стигнало до нас. Запазили се само първите думи и те станали имена на буквите.

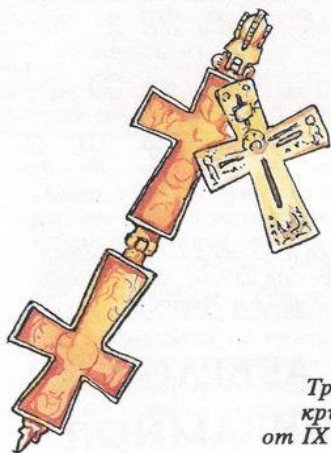
Така изглежда Глаголицата - първата азбука, която създали Кирил и Методий.

АБВГДЕЖЗ
ІІНКЛМНОП
РСТѠФХѠ
ѠЦУШЪЬѠ
ЮѠѠѠѠ
ѠѠѠѠѠ

Кирилица - така в чест на Константин Кирил Философ била наречена тази азбука. Постепенно тя изместила Глаголицата, защото с нея се пишело по-лесно. Предполага се, че я е съставил Климент Охридски върху основата на гръцката азбука, добавяйки още букви - Ч, Ж, Ш, Щ, Ъ, Ь и други - за характерните звуци в езика на българските славяни. Някои учени смятат, че е първата азбука, създадена от Кирил и Методий, от която те после се отказали. А след време Климент Охридски отново започнал да я използва. Днес повече от 300 милиона души по света си служат с Кирилица.

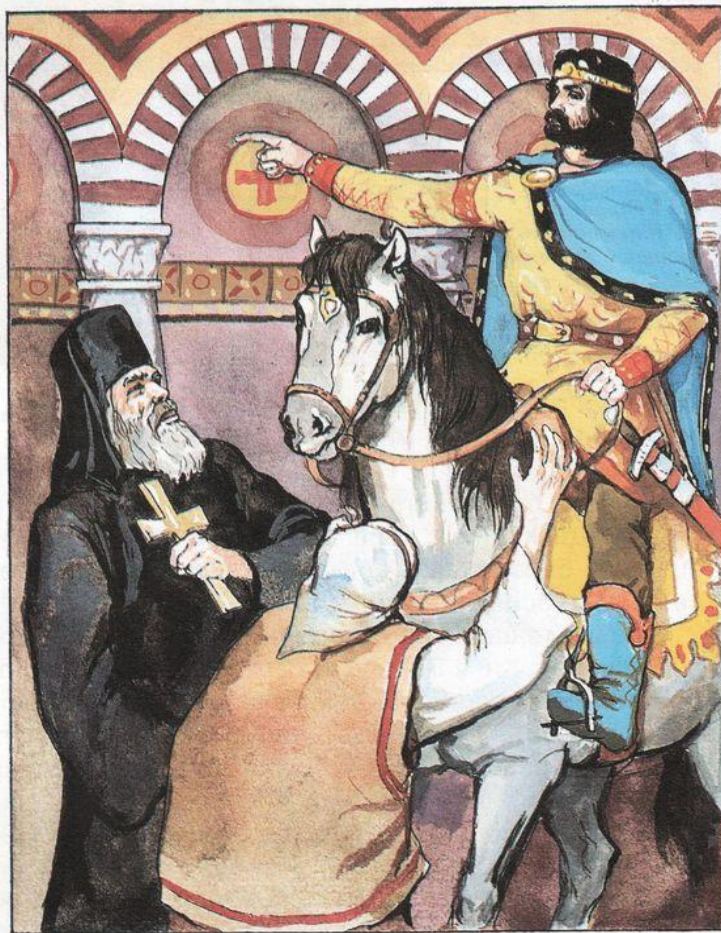

През 889 г. Борис се отказал доброволно от престола и станал монах. От манастира край Плиска старият княз продължавал да следи управлението на страната.

Троен
кръст
от IX век

Владимир-Расате нахлува с буйния си кон в църквата. Той осквернява свящото място и разгонва богомолците. Новият княз обявил война на християнството. Вероятно той е заповядал да бъде опожарена и Голямата базилика в Плиска.

ВЛАДИМИР-РАСАТЕ (889 - 893)

Близко четири десетилетия княз Борис управлявал България. Той въвел християнството в страната ни и подготвил почвата за широкото му разпространение. Приетите от него славянски просветители успели да обучат хиляди ученици и започнали да множат славянските книги. Ала през 889 г. Борис неочаквано се отказал от престола и се оттеглил в манастир. Някои предполагат, че това решение на стария княз се дължало на голямото му християнско благочестие*, други го обясняват с налегналата го „тежка болест“, а може би причината била съвсем друга...

По традиция властта се падала на първородния син. Княз Борис имал четирима синове - Владимир-Расате, Гаврил, Симеон и Яков. Първият от тях той виждал като свой наследник на трона, а Симеон изпратил в Магнаурската школа. Владимир-Расате отрано показал решителност и смелост в битките и затова Борис му имал доверие.

Но този път синът подвел баща си. Още с възкачването си на престола младият княз решил да възстанови старата вяра на българите. За него Тангра бил по-могъщ от Христос. Той смятал, че след приемането на християнството България станала

„Не след дълго време по Божие внушение той [Борис] оставил земното царство, за да царува вечно с Христос на небето и, като поставил на своето място по-стария си син, подстригал се, приел одеждата на светото подвижничество* и станал монах.

Между това неговият син, когото той поставил за княз и който далеч отстъпвал от баща си по ревност* и деятелност, почнал да върши грабежи, да прекарва времето си в пиянство, пиршества и разврат и с всички средства да възвръща новопокръстения народ към езическите обреди. Когато баща му узнал това, възпламенен от силен гняв свалил монашеските дрехи и като взел със себе си тия, които се бояли от Бога, опълчил* се срещу сина си. Скоро без особено затруднение той го заловил, извадил му очите и го пратил в затвора.“

Из „Хроника“ на Регион игумен в манастир в Германия през IX век

зависима от Византия.

Подкрепян от група боляри, които продължавали тайно да почитат Тангера, Владимир-Расате започнал истинска война срещу новата религия. По негова заповед войниците разрушавали храмове, преследвали и избивали християните. Променила се и външната политика на страната. Владимир-Расате сключил съюз с Немското кралство - стар съперник* на Византия. Новият съюзник трябвало да му помогне в борбата срещу византийското влияние. В това време по-малкият му брат Симеон бил галеч от размириците. Той се учел в най-престижното* за времето си училище - Магнаурската школа в Константинопол. Княз Борис отрано го изпратил там, защото за всички било ясно, че третият син на княза няма да ръководи държавата. Но управлението на църквата било не по-малка власт. Защо след време той да не стане архиепископ! Вероятно така е разсъждавал князът, защото искал да е сигурен, че делото, започнато от него, ще бъде продължено. Но вместо това Владимир-Расате упорито го разрушавал.

Макар и зад стените на манастира, Борис зорко следял действията на сина си. Четири години той гледал как Владимир руши граденото за десетилетия. Тогава старият княз свалил монашеските и облякъл царските одежди*, препасал меч и се вдигнал срещу сина си. С помощта на верни боляри той извършил държавен преврат. Езичникът Владимир-Расате бил свален от престола и ослепен. Но Борис не останал да царува. Той свикал в Преслав народен събор, на който провъзгласил Симеон за владетел на България. Старият княз отново се оттеглил в манастир и след 14 години предал Богу дух, спокоен, че делото му е в сигурни ръце. Борис I е първият български владетел провъзгласен от църквата за светец!

Старият княз Борис тържествено провъзгласява Симеон за български владетел пред участниците в Преславския народен събор. В същото време го заплашил, че и той ще сподели участието на Расате, ако отстъпи от християнската вяра.

Жестоко наказание очаква Владимир-Расате. По нареждане на Борис той ще бъде ослепен заради опитите му да върне езичеството в България.

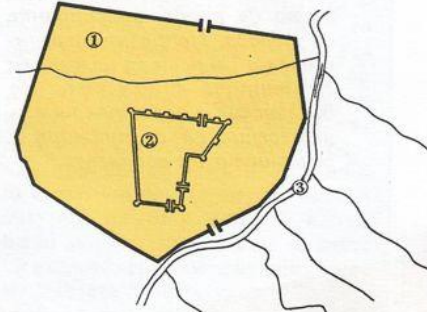

Схема на новата столица Преслав: ① - външен град; ② - вътрешен град; ③ - река Тича

РЕШЕНИЯТА НА ПРЕСЛАВСКИЯ СЪБОР

Народният събор в Преслав, проведен през 893 г., взел няколко решения, които имали голямо значение за бъдещето на държавата:

- Симеон бил провъзгласен за княз на България, след като го освободили от монашеската клетва.
- Езикът на българските славяни бил обявен за официален в българските църкви, а гръцкият престанал да се използва за богослужение.
- Византийското духовенство било прогонено от страната.
- Климент Охридски бил избран за пръв епископ на България.
- Град Преслав станал столица на държавата. С преместването на столицата от града на хановете - Плиска се подчертавало скъсването с езическото минало.

Тези мерки позволили на българската църква да тръгне по самостоятелен път на развитие, освободили българската култура от чуждото влияние и тя навлязла в „Златния век“ на своето развитие.

ЦАР СИМЕОН (893 - 927) ТЪРГОВСКАТА ВОЙНА

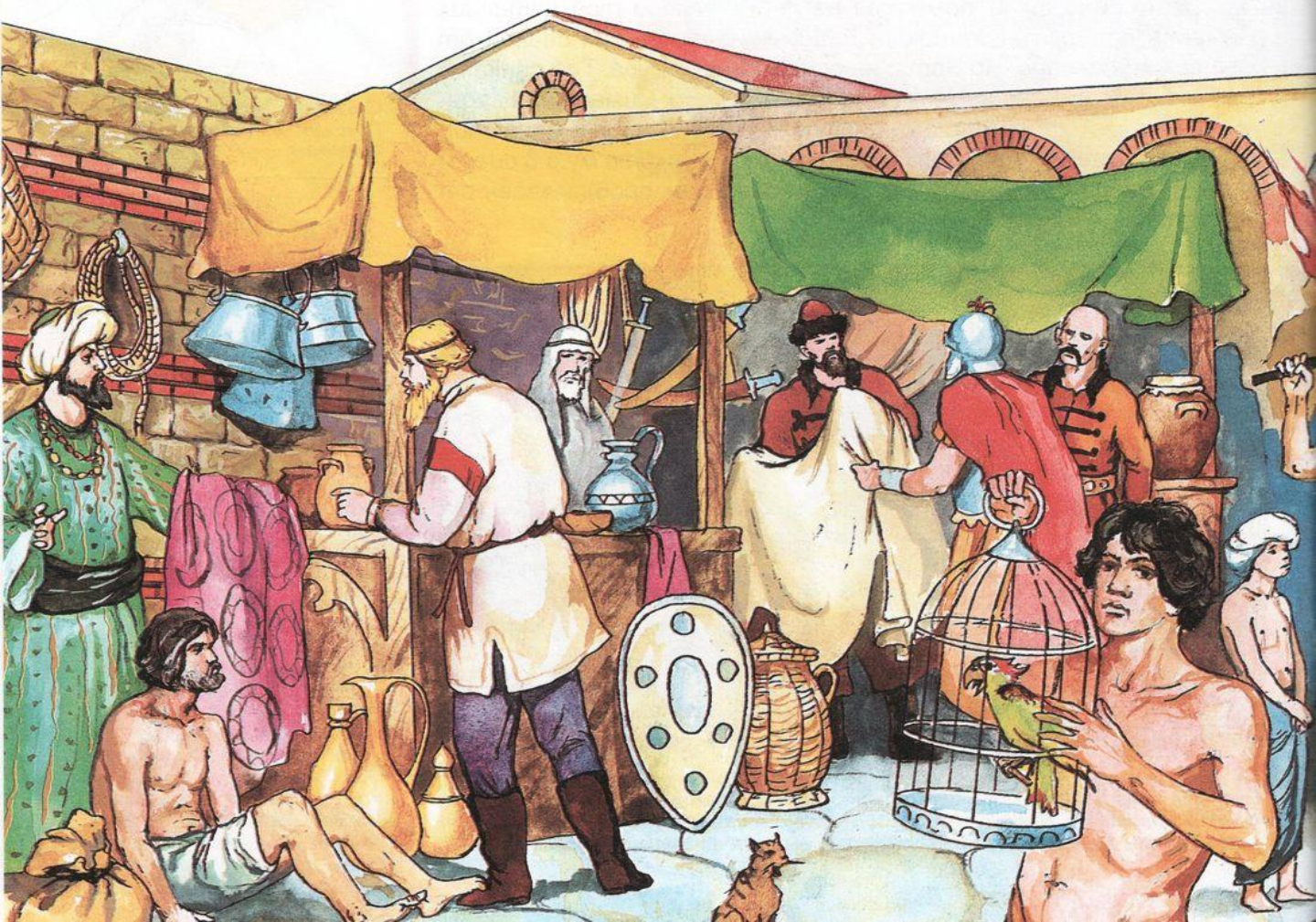
„Симеон, който със своя велик ум и благочестие е довел българския народ до голяма слава, който най-много мрази порока, почита справедливостта и чувства отвращение към несправедливостта.“

Николай Мистик
Цариградски патриарх от X век

Ромейската стража се е спряла пред пъстрите сергии на българските търговци. По нареждане на императора „най-честите гости на византийската столица“ нямали вече право да продават стоките си в града. Напразно търговците на Симеон са изминали стотиците километри. Но българският владетел няма намерение да се примири с решението на василевса.

В славни времена Симеон I се възкачил на трона. Той поел управлението на огромна християнска държава, която вече беряла плодовете на мирните десетилетия под управлението на княз Борис I. България била страна със самобитна* славянска култура, а народът ѝ бил обединен от новата обща вяра.

Но времената били трудни. Византийският император Лъв VI не могъл да се примири с прогонването на гръцките свещеници от България и търсел начин да си отмъсти. Подучен от своите съветници, той преместил тържището* на българските стоки от Цариград в Солун. Това било силен удар върху българската търговия, защото така нашите търговци били прогонени от огромния цариградски пазар, където се събирали търговци от цяла Европа и Азия. Освен това те били принудени да плащат повисоки мита. Княз Симеон познавал добре византийците. Той знаел, че това е семо началото на сериозен сблъсък. Затова решил да атакува пръв. След като била отхвърлена неговата молба да бъде оставено българското тържище в Цариград, Симеон нахлул с войските си във Византия. Така в 894 г. започнала първата в Европа война за защита на търговски интереси. Но всъщност истинският смисъл на този конфликт

бил по-дълбок. Защиатавайки с военна сила уж търговски интереси, Симеон не позволил да го накажат за изгонването на гръцките свещеници.

В Източна Тракия българската армия помела изпратените срещу нея византийски легиони* и хазарски наемници. Огромна плячка и хиляди роби увенчали първата бляскава победа на младия княз.

Но въпреки това василевсът не върнал българските търговци в Цариград. Той подкупил с много злато маджарите, за да нападнат България от север. В същото време византийската флота потеглила от юг. Нападението от две страни затруднило Симеон и той временно отстъпил. Войските му се затворили в крепостта Дръстър (Силистра). За да спечели време князът започнал преговори с Византия, но в същото време тайно се споразумял с печенегите и заедно с тях разбил маджарите. Така Симеон прекратил заплахата от север и можел да насочи цялата си мощ на юг.

Макар че византийците прехвърлили всичките си войски от Азия на Балканите, през 896 г. Симеон ги разбил и принудил Лъв VI най-после да върне българското тържище в Цариград. Той спечелил първата търговска война, но тази победа всъщност утвърдила правото му да назначава българи за свещеници в земите си и попречило на византийците да разпръснат свои верни хора из цяла България.

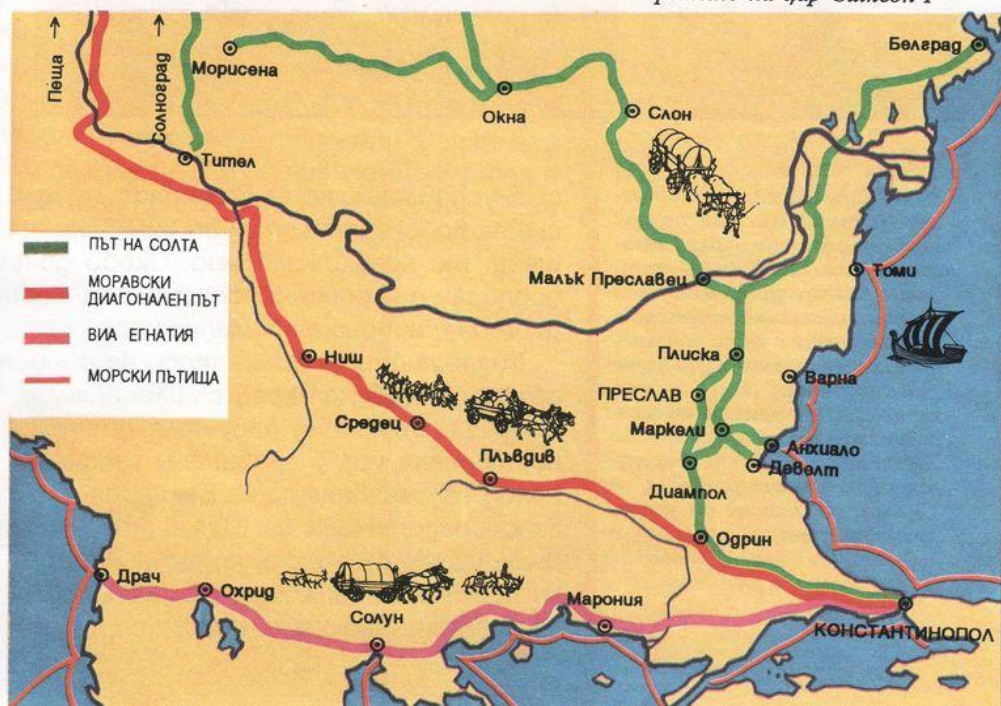
Това завоевание повишило военното самочувствие на княза и през 904г. той се насочил към Солун. Градът бил наскоро плячкосан от арабите и се очаквало да падне лесно. За да спаси Солун, василевсът дълго преговарял за мир. Симеон се отказал от града, но прибавил към България Южна Македония и Драчка област. Така той продължил делото на славните си предци да присъединява към държавата си славяните, живеещи извън границите на България.

За да накаже ромеите, заедно преместили тържището за българите в Солун, Симеон нахлул в Тракия.

Ако по време на Римската империя съществувал изразът „Всички пътища водят до Рим“, то през Средновековието с чиста съвест това можело да се каже за Константинопол. Там се намирал най-големият пазар на света, където се разменяли стоки от всички краища на земята. До половинмилионния Цариград водели сигурни пътища, покрай които били изградени удобни ханове. Стоотици кървани преминавали по тях със своите стоки. Българите доставяли леноно платно, пчелен мед, роби. Хазарите продавали коне и подправки, русите - скъпи кожи, сирийците и арабите - южни плодове... Всички тези богатства се стичали в столицата на огромната Византия.

Карта на търговските пътища по времето на цар Симеон I

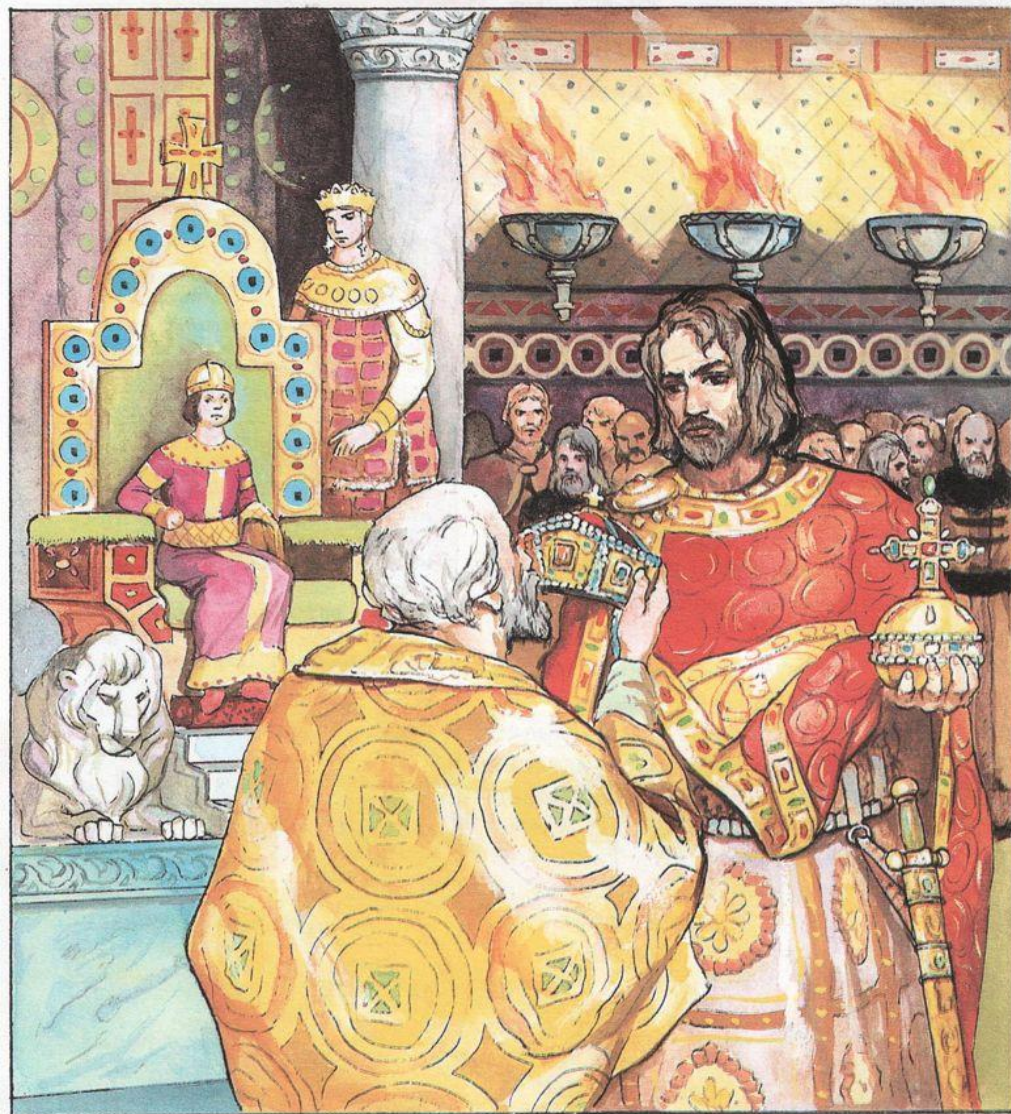
БИТКАТА НА ВЕКА

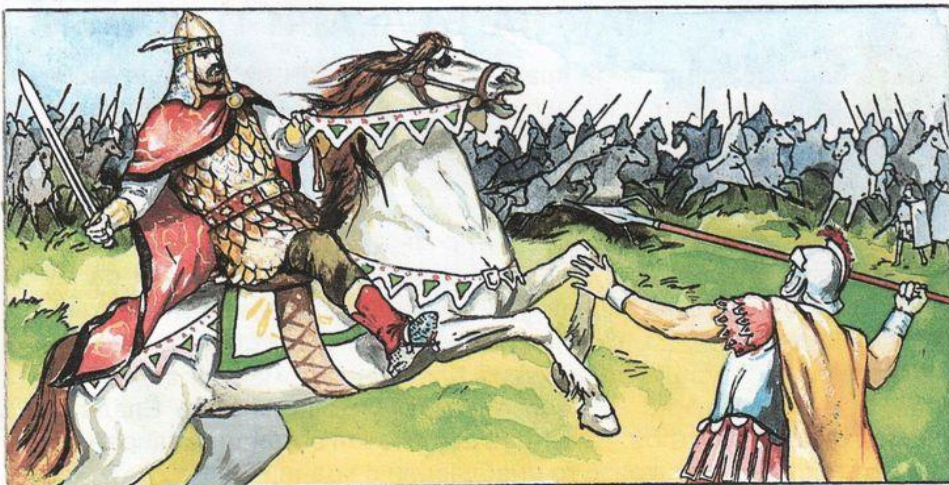
Мирът между България и Византия продължил осем години. Княз Симеон дал почивка на уморената си войска. В страната закипяло строителство, а заобиколените с внимание книжовници не спирали дейността си. През това време във Византия се случили неща, които отново обтегнали отношенията между двете страни. През 912 г. починал византийският император. На престола се възкачил брат му Александър. Новият василевс високомерно отхвърлил българското предложение за мир и грубо оскърбил пратениците на Симеон. Българският владетел отдавна търсел повод за война и побързал да се възползва от случая. Предвождана от него, войската му гордо се изправила пред стените на Цариград. А там отново имало нов император. Казвал се Константин VII и бил едва седемгодишен. Момчето не можело само да ръководи могъщата империя и Симеон, който отдавна мечтаел да се наме-

Сам Цариградският патриарх Николай Мистик полага царската корона върху главата на Симеон. Ведно с титлата българският владетел получил обещание за брак между неговата дъщеря и невръстния император. Така като „василеопатер“ (баща на императора) Симеон застрашавал властта на майката на Константин VII - императрица Зоя. Тя се страхувала, че Симеон ще поиска да управлява Византия.

си в управлението на Византия, предложил помощта си. Българската войска нетърпеливо очаквала отговора на ромеите. Уплашени, те предложили мир. Скоро договоят бил тържествено подписан и скрепен с обещание за женитба между Симеоновата дъщеря и невръстния император.

Византийците били щедри на обещания, докато българската армия станувала* край столицата им. Но след като Симеон си заминал, Византия нарушила договора. През 917 г. империята постигнала мир с арабите и започнала да подготвя грандиозен поход за смазването на България. Огромна 60-хилядна армия била съсредоточена на Балканите. Начело ѝ застанал опитният пълководец Льв Фока, подпомаган от най-изтъкнатите ромейски военачалници, които мечтаели за славата на победители. За да повдигнат духа на войската, те раздали предварително зап-

латите на войниците. Много злато било предвидено и за оргите на печенегите, които византийските кораби трябвало да прехвърлят в тила на Симеон. В заговора се включили още сърби и маджари, блазнени отгавна от богатствата на България. Но цар Симеон познавал лукавия характер на византийската дипломация и успял отрано да разруши готвения съюз. Така ромеите били принудени да воюват сами.

Армията на Лъв Фока се отправила към крепостта Анхиало (Поморие), откъдето лесно можела да нахлуе в Мизия, за да се срещне с останалите войски, превозвани по Дунав. Симеон разположил войската си по околните височини, за да брани старопланинските проходи. На 20 август 917 г. двете армии се срещнали край река Ахелой. Отначало надмощие имали византийците. Българите се огънали и ромеите, които вече се виждали победители, започнали настървено да ги преследват. Тогава резервната българска войска начело със Симеон ги нападнала откъм фланга. Появата на княза дала криле на неговите войници и обърнала византийците в безредно бягство. Отстъпващи презглава, те се отправили към близката крепост Месембрия. Но за да се скрият зад стените ѝ, трябвало да преминат р. Ахелой. На това място обаче реката била тинеста и дълбока. Докато ромеите търсели подходящо място, българите ги настизнали. Започнало кръвопролитие, каквото от векове не било ставало. Ромеите се тълчели един друг и били избивани от Симеоновите воители. Едва успял да се спаси самият Лъв Фока. Пътят на българите към Цариград бил открит.

Византиец пронизва коня на цар Симеон в разгара на битката при Ахелой. Българският владетел лично предвождал войската, която наброявала 60 хиляди души. Той изпратил малки сили срещу печенегите, а основната си армия разположил по височините северозападно от крепостта Анхиало, за да подсигури защитата на старопланинските проходи.

Боен ред на българската армия (VIII - X век)

Боен ред на византийската армия (VIII век)

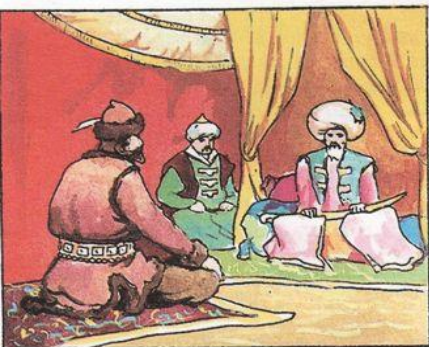

Битката край Ахелой била една от най-кръвавите в цялата дотогавашна история. От 62-хилядната византийска армия оцелели едва две хиляди души. Петдесет години по-късно византийският хронист Лъв Дякон посетил мястото на сражението и го описал така: „Още могат да се видят купища кости при река Ахелой, където тогава била позорно посечена войската на ромеите.“

ЦАР НА БЪЛГАРИ И РОМЕИ

Халифът Ал Махди посреща радушно пратеника на цар Симеон. Годината е 922-а. За превземането на Константинопол българският владетел се нуждаел от арабската флота.

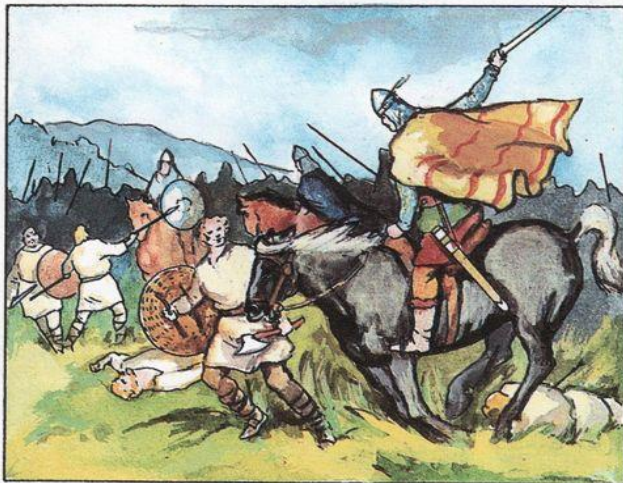
След бляскавата победа край Ахелой Симеон се провъзгласил за „цар на българи и ромеи“. Неговата мечта да управлява и Византийската империя била на път да се осъществи. Оставало му да превземе Константинопол. Но Симеон отлично познавал могъщите крепостни стени на столицата. Те спирани не един и двама велики военачалници. Българският владетел също обсаждал града през 919 и 920 г. и знаел, че за успешен щурм са му необходими продължителна подготовка и сигурен съюзник по море. Затова той се договорил с арабите, като им обещал половината от пляката, но те се отказали в последния момент от договора. Ето защо войските на Симеон първо опустошили цяла Елада и Галиполския полуостров. Така Константинопол останал изолиран по суша от провинциите, които го снабдявали с храни.

През септември 923 г. българските войски отново се изправили пред стените на Цариграг. Това изплашило до смърт новия император Роман Лакапин и той дълго молил Симеон за мир. През това време тайно от българите василевсът изпратил вестоносци при сърбите. За да спечели време, императорът поускал сре-

„Край Босфора шум се вдига, лъскат саби, щитове“. Облечени в златни, сребърни и медни доспехи, българските войски приветстват своя цар. За да ги чуят обсадените, те на гръцки го наричат „цар на българи и ромеи“. Изплашеният император Роман Лакапин моли за мир.

Сърбите бягат панически пред настъпващата българска войска. Според плана на Лакапин, те трябвало да ударят в гръб Симеон, докато той обсаждал Цариград. Гневът на българския владетел се стоварил с пълна сила върху съюзниците на византийците. Държавата на сърбите била напълно опустошена и в края на 924 г. превърната в българска провинция.

ща със Симеон пред стените на града. Двамата владетели се срещнали, но мирен договор не бил подписан. Условието на българския владетел било само едно - византийците да обявят императора си за незаконен и да признаят Симеон за цар на българи и ромеи. Според легендата, когато преговорите започнали, над главите на Симеон и Лакапин се извили два сокола. Единият литнал към България, а другият към Цариград. Това било изтълкувано като предзнаменование, че двамата владетели няма да се разберат с мир.

Цар Симеон скоро се отправил към България, откъдето пристигнали лоши новини. Планът на василевса бил успял и Сърбия открито се изправила срещу България. Четири години по-късно на византийците се удало да въвлекат във война със Симеон и хърватите. Тя се оказала последна в живота на българския владетел. На 27 май 927 г. княз Симеон починал. Смъртта му потресала цяла Европа. Ликувала само Византия, която изтръпвала щом чуела името на Симеон.

Съществува древно предание, според което смъртта на цар Симеон се дължала на черна магия, използвана от Роман Лакапин. Той случайно узнал, че в Константинопол имало статуя на Симеон, която била омагьосана. Достатъчно било да се отсече главата ѝ и Симеон щял да умре. Императорът заповядал незабавно да обезглавят статуята. В същия час, според легендата, Симеон починал, „обхванат от безумие и сърдечна болест“.

СИМЕОН ВЕЛИКИ И НЕГОВИТЕ ВОЙНИ

Славното царуването на Симеон било низ от непрекъснати войни. Българският владетел бил смел воин, голям военачалник, талантлив пълководец, ненадминат стратег. С невероятно умение ръководел българската армия, която успешно воювала с византийци, сърби, маджари, хървати... В резултат на нестихващите военни действия България се превърнала в една от най-обширните и силни европейски държави. Затова с право нарекли Симеон - Велики.

Но кръвопролитните войни имали и обратна страна. Те се оказали изтощителни за българското селячество - основата на Симеоновата армия. То непрекъснато обеднявало, загубвало земите си, а с тях и свободата си. Много свободни селяни останали без имот и попаднали в зависимост от своя феодал. Не случайно само за една година 20 000 българи избягали във Византия, уморени от войните и свързаните с тях задължения. Но Цар Симеон продължавал да преследва голямата си мечта - превземането на Цариград на всяка цена.

ГОЛЯМАТА МЕЧТА - ИМПЕРАТОРСКИЯТ ТРОН

Голямата мечта на цар Симеон била да се възкачи на императорския престол в Константинопол и оттам да управлява християнския свят. Идеята за образуване на Българска византийска империя не му давала покой. Заради нея той водил множество войни и със силата на българското оръжие завладял голяма част от европейските земи на Византия. За разлика от многото неграмотни василевси, Симеон бил високообразована личност. Имал и самочувствието, че е потомствен аристократ, син на княз, докато често императори в Цариград ставали случайни хора. Симеон се надявал, че нестихващите във Византия вътрешни разпри ще накарат дворцовите среди да го предпочетат за „силния император“.

Това са лични печати на цар Симеон I. Горните два са лице и гръб на един печат с изображение на царя и света Богородица. Третият се е носел на врата или като гривна. Изработен е от лазурит със златен обков. Изключително рядката археологическа находка от разкопките край Преслав цели осем години се е пазела в строга тайна.

Черно море

- БЪЛГАРИЯ - 893 г.
- БЪЛГАРИЯ - 926 г.
- БЪЛГАРИЯ - 904 г.
- ВИЗАНТИЯ
- Походи на Симеон I
- Походи на маджарите
- Походи на Византия
- Морски походи
- Църковно средище
- Книжовен център

Маджарски племена

X 896 г.

X 895 г.

X 917 г.

Буда ● Пещ

● Солноград

● Белараг

● Ниш

● Средец

● Слон

● Дръстър

● Преславец

● Плиска

● ПРЕСЛАВ

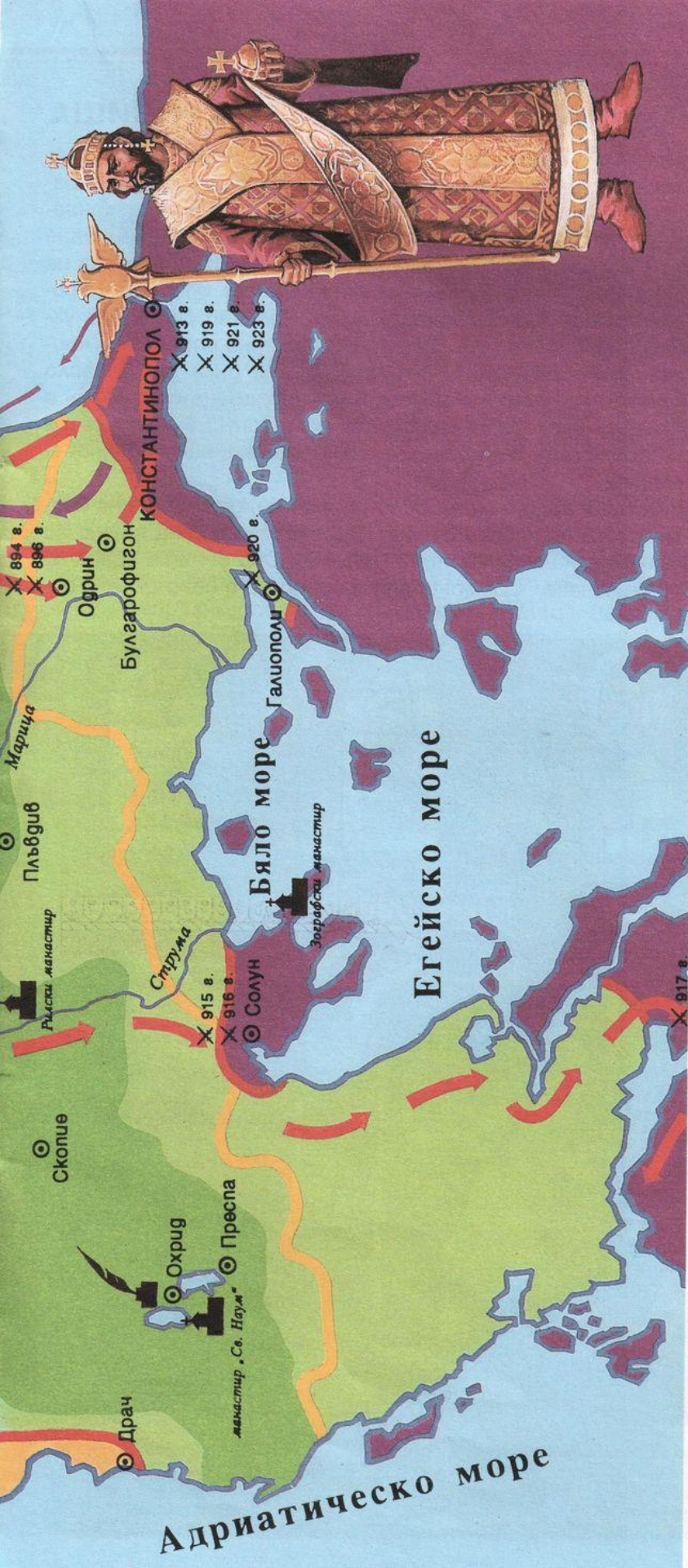
● Варна

● Анхило

Битки със сърби

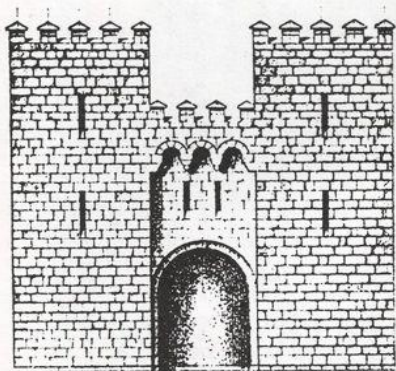
- X 924 г.
- X 917 г.
- X 870 г.
- X 862 г.

Битката при Анхило

„ЗЛАТНИЯТ ВЕК“ В ДАТИ

- 852-889 г.** Управление на Борис I
- 853 г.** Неуспешна война срещу Немското кралство
- 855-856 г.** Византия отнема от България град Филипопол, областта Загоре и черноморските крепости Девелт, Анхило и Месембрия
- 862 г.** Военен съюз с Немското кралство. Неуспешна война срещу Сърбия
- 863 г.** Неуспешна война срещу Византия. Подписан е мирен договор между двете страни
- 864 г.** Покръстването на българите
- 865 г.** Бунт на българските боили срещу покръстването
- 866 г.** Пратеници на Борис I в Рим говорят за самостоятелността на Българската църква. Делегация на папата донася отговорите на Николай I по донесените отговорите на Николай I по донесените отговорите на българите
- 870 г.** На VIII Вселенски събор в Цариград Българската църква е обявена за автокефална (независима), начело с архиепископ
- 870-882 г.** Опити на папата за църковно влияние в България
- 880 г.** Неуспешна война срещу сръбите
- 880 г.** Утвърждава се независимостта на Българската църква на поредния Вселенски събор в Цариград
- 889-893 г.** Управление на Владимир-Расате. Княз Борис се оттегля в манастир
- 893 г.** Народен събор в Преслав
- 893-927 г.** Управление на Симеон
- 894 г.** Първата война на Симеон срещу Византия завършва с успех. Маджарите разоряват Добруджа
- 895-896 г.** Симеон в съюз с печенегите разгромява маджарите
- 896 г.** Симеон разбива византийците край Булгарифонг
- 904 г.** Разширяване на България на югозапад
- 913 г.** Симеон е коронясан за цар от византийския патриарх
- 914 г.** Симеон превзема Одрин
- 20.VIII.917 г.** Победа над византийците край р. Ахелой
- 917 г.** Успешен поход срещу Сърбия
- 918 г.** Поход на българската войска във Византия
- 920 г.** Поход на българската войска до Дарданелите
- 921 г.** Българските войски край Цариград
- 922 г.** Симеон преговаря с арабите
- 9.IX.923 г.** Симеон се среща с Роман Лакапин пред стените на Цариград
- 924 г.** Успешен поход срещу Сърбия, която е включена в границите на България
- 926 г.** Хърватите нанасят поражение на българската войска
- 27.V.927 г.** Умира цар Симеон

Така изглеждала южната порта на Вътрешния град на Преслав, подсилена с високи кули

ДВОРЦИ, ЦЪРКВИ, СЪКРОВИЩА

Днес наричаме „Златен век“ онези 34 години, през които управлявал „великият между царете Симеон“. Така бил наричан заради военните му подвизи, заради великите му дела в управлението на държавата, заради заслугите му към духовното въздигане и обединение на нацията. Най-ярко доказателство за блясъка на Златния век и величието на българския владетел е Преслав, тогавашната столица на страната. Велики Преслав бил добре укрепена твърдина, опасана от два реда крепостни стени, над които се издигали високи кули. Външната стена била дълга около 6,5 км, висока 10 м и широка до 3 м. Била изградена от споени с хоросан каменни блокове и ограждала площ от 3,5 кв.км. Това било територията на Външния град, където живеело обикновеното население.

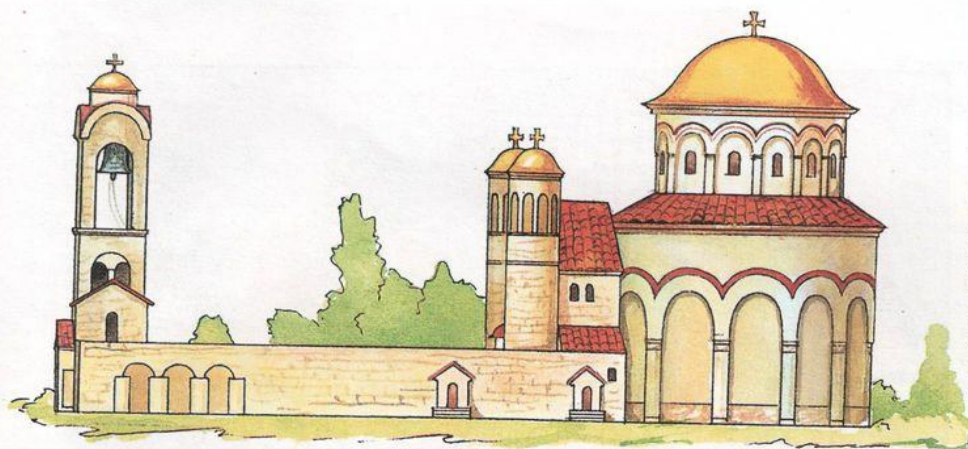
Във Вътрешния град се намирили дворците, домовете на велможите, много обществени сгради. Висока крепостна стена го отделяла от останалата част на Преслав. Със своята красота най-ярко се отличавал Симеоновият дворец. От него днес е ос-

„...А като влезе [беднякът] в двореца [на Симеон] и като види високите палати и черквите, богато украсени с камък и дърво, и багри, а отвътре пък с мрамор и мед, сребро и злато - така и не знае с какво да ги сравни, тъй като не е виждал в своята земя друго освен сламени хижи. Бедният, започва да губи ума си и да им се чуди.“

Йоан Екзарх
Из „Шестоднев“

Грубият строеж е завършен. Идва ред на майсторите, които ще поставят многоцветните стъкла на прозорците, ще украсят пода, стените и таваните с тънки и леки плочки, изработени от изпечена глина. Рисувана керамика вграждали в мраморните колони, с нея облицовали каменните корнизи и фасадите на сградите.

Кръглата църква в Преслав била построена по зарък на Симеон. Наричали я още „Златна“, заради позлатеното ѝ кубе, което се извисявало над останалите сгради. За разлика от всички други храмове централната ѝ част представлявала кръг, ограден от 12 мраморни колони. В средата на църквата се издигал величествен мраморен амвон*. Цялата църква била пищно украсена с каменни корнизни, подови мозайки и керамика.

танало твърде малко. Дворецът имал вграден в стените водопровод от глинени тръби, кръглите му прозорци са пропускали мека светлина през разноцветни стъкла! За облицовката на поговете и стените бил използван бял, розов, син и червен мрамор, специално доставен от далечни краища. Всичко това превръщало Симеоновия дворец в една от най-красивите и модерни тогава постройки в Европа. Богатата му украса говорела за изящния вкус на българския владетел.

В околностите на Преслав били издигнати и много манастири. Освен духовна и книжовна дейност в тях кипяло и усилено занаятчийско производство. Какво ли не се изработвало в многобройните манастирски работилници: керамични плочки, погова мозайка, цветно стъкло... За богомолците се изографисвали икони, правели се кръстчета, майсторели се различни украшения.

За майсторството на преславските златари свидетелства откритото през 1978г. край града съкровище от 150 златни и сребърни предмета, украсени със скъпоценни камъни. Женските накити, гривни, огърлици, диадема и украшения, монетите и позлатените лъжичи са принадлежали навярно на някоя българска принцеса. Двустранна огърлица поражда със сложната си ювелирна* изработка. От това време е и сребърната чаша на жупан Савин.

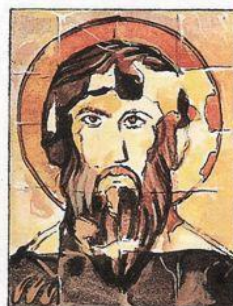
Почти всички големи сгради във Велики Преслав били украсени с каменни релефи, дело на български ваятели. Върху тях най-често изобразявали животни: лъвове, маймуни, зайци, грифони*...

ПРЕСЛАВСКА КЕРАМИКА

Различни по големина, форма и цвят глинени плочки украсявали дворците и църквите на Велики Преслав. Глината добивали в околностите на града, а в многобройните работилници я омесвали, оформяли и изпичали в пещ. След това върху плочките рисували различни растения, животни, хора. За да им придадат стъклен блясък, ги покривали с прозрачна глеч и отново ги изпичали. Откъде преславските майстори са научили тайната на порцелана и до днес не се знае.

От керамика били и първите български икони. Най-запазената от тях е на Свети Теодор Стратилат, изработена от 27 квадратни плочки. Реставратори* са възстановили образа на светеца, който впечатлява със своята изразителност.

Прочутата преславска глина се превръщала и в керамични „книги“. Върху плочки учениците се упражнявали в краснопис, записвали се църковни текстове или разкази.

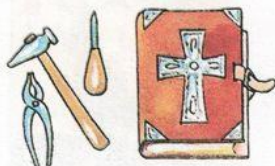
През Средновековието хартията била все още непозната в Европа. Затова страниците на книгите били от обработена животинска кожа. Наричали я пергамент. Първо кожата се наксивала в специални разтвори.

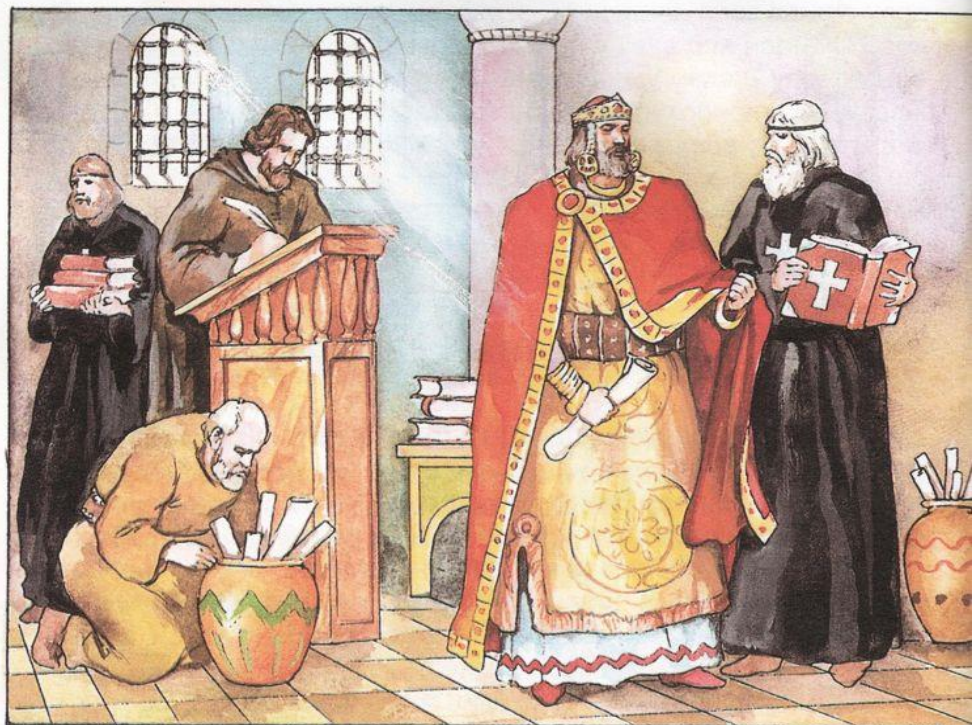
Изсушената кожа се остъргвала. Най-качественият пергамент идвал с кервани от север. Той бил много скъп, но върху него можело да се пише и от двете страни, докато византийският пергамент ставал за писане само от едната.

Мастилото книжовниците приготвяли сами от дъбови шикалки,* кора от трънка или сажди, които сварявали във вино или оцет. В полученото черно мастило потапяли птичите пера, с които тогава пишели.

Първите книги се смятали за свещени, защото хората били убедени, че в тях е съхранено Божието слово. Ето защо държали много на външния им вид. Началните страници били богато украсявани с цветни главни букви и орнаменти.* Кориците обковавали със злато и сребро. В някои дори враждали скъпоценни камъни.

Под зоркото око на Симеон в Преслав работят най-изявените книжовници на България. Основната им задача била да превеждат от гръцки на славянски език богослужбни книги, необходими за българската църква. Но не всичко от византийската книжнина било подходящо за българския читател. Затова Симеон поставял различни задачи на преводачите, като ги съветвал да се придържат към смисъла на текста, а не да копират буквално оригинала. За да даде пример, Симеон участвал в съставянето на три сборника, включващи внимателно подбрани подходящи откъси от гръцки книги.

СИМЕОН КНИГОЛЮБЕЦЪТ

Така през Средновековието наричали българския цар, „понеже сбра всички Божи книги и със тях своите палати сам изпълни“. Симеон създава редица книжовни средища, сред които впечатлявало това във Велики Преслав. Там под ръководството на владетеля работели стотици преписвачи, художници, преводачи, писатели... Редом с преводната книжнина, българските просветители Йоан Екзарх, Черноризец* Храбър и Константин Преславски създавали и оригинални* богословски текстове, както и съчинения по анатомия, история, зоология... По това време възникнали и многобройни български поетични творби. Появила се и първата енциклопедична книга - „Шестоднев“ на Йоан Екзарх. Много често, като превеждали църковни книги, преписвачите вмъквали моменти от българската история. Така се появил първият исторически труд на старобългарски език. Наричал се „Историкии“ и бил поместен в творбата на Константин Преславски „Учително евангелие“. По нареждане на цар Симеон бил преведен от гръцки Именникът на българските ханове.

Блестящ застъпник на делото на Кирил и Методий бил Черноризец Храбър. Свидетелство за това е единственото оцеляло до наши дни негово съчинение „За Буквите“. В тази ранна творба на старобългарската литература авторът отстоява право-

Константин Преславски АЗБУЧНА МОЛИТВА

В старите книги има красиви малки картинки, илюстриращи текста. Наричат се миниатюри. Освен разноцветни бои при тяхното изработване художниците използвали злато, сребро и калай - стрити на прах или във вид на тънки листчета.

то на българите да имат своя писменост. Някои историци предполагат, че съчинението „За Буквите“ е написал цар Симеон, скрит зад името Черноризец Храбър.

През X век наред с официалната литература в България се появили и много забранени от църквата книги. Първите от тях били пренесени от Византия. Наричали ги апокрифи - скрити книги. В тях просто и ясно се давали обяснения за неясни моменти от Евангелието, знания за природните явления, за произхода на Вселената. Но понякога апокрифите проповядвали и еретични възгледи. Затова църквата ги преследвала и изгаряла.

Така още в X век България се превърнала в духовен, книжовен и културен център. Много от творбите на книжовниците от времето на книголюбеца Симеон по-късно били пренесени и преписвани в Сърбия и Русия, когато те приели от България християнството и азбуката. И днес в руските библиотеки и музеи учените продължават да откриват много старобългарски книги, които у нас са били унищожени от поробителите. Техните безценни страници са доказателство за огромния принос на България за създаването и развитието на книжовността в Русия.

Аз се моля Богу с тия думи:
Боже, всяка твар създад и всичко
Видимо в света и невидимо,
Господ-дух прати ми животворен,
Дар в сърцето слово да ми вдъхне,
Ето като благодат за всички
Живи в твоята воля и закрила.
Знам, като светилник си в живота
Или лъч в пътеките на този,
Който търси Божието слово.
Литна племето славянско - всички
Милостта на кръста ти приеха.
Но сега ми дай обилно слово.
Отче, сине и пресвети душе,
Помощ, мъдрост, сила моля, Боже,
Ръце вдигам все към теб, защото
Сила на достойните даряваш,
Толкоз слаби същества спасяваш.
Ум и херувимска* мисъл дай ми
Фараонска злоба в мен да няма,
Химн на радост влей в скръбта ми, Боже,
Цялата ти мъдрост да опиша.
Чудесата - взел шесткрила сила.
Шествайки в учителските дири,
Що със име и дела ме водят,
Юноша и старец ще науча
Ясно да разбират твоята дума,
Трице* пресвята. Теб възпявам
 всяка възраст с разум свой те слави
 и народът нов възпява с химни
 Отца, Сина и Духа, достойни,
 слава, чест и вечна власт да имат
 над човек, твар всяка и дихание,
 във вековете и навек. Амин.

Превод от старобългарски
Галина Златина

Опитайте се да произнесете първите стихове на „Азбучна молитва“ така, както са звучали преди векове, за да усетите мелодията и красотата на старобългарския език.

„Азъ словомъ симъ мольо^н се^н Богу:
Боже, всеси твари и зиждителю
Видимъимъ и невидимъимъ...“

„ЗЛАТНИЯТ ВЕК“ И СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНОСТ

Съюзът между прабългари и славяни през 681 г. довел до създаването на българската държава. Но твърде различни помежду си били тези племена, за да образуват веднага един народ. Различни били техните езици, богове, обичаи... Това постоянно ги разделяло, пречело им да се слоят бързо и безболезнено в единна общност. Едва в средата на IX век се създали условия за постепенното им обединение. Най-важните от тях били християнството и славянската писменост. Новата религия премахвала верските различия и разрешавала смесените бракове. След въвеждането на славянската писменост българският език окончателно отстъпил и славянската реч станала официалната в държавата. Така потомците на Аспаруховите българи и славяните от Мизия, Тракия и Македония заживели като един народ. От българите останало името на държавата, въпреки че основното население било славянско.

РЕЧНИК

Амвон - издигнато място в черквата, от което се произнасят проповеди

Базилика - голяма църква с много колони

Благодетел - покровител, човек, който прави добрини, без да чака благодарност или отплата за това

Благочестие - начин на живот, подчинен на религиозните представи за доброто

Грифон - крилато митично същество с тяло на лъв и глава на орел

Глаголица - на старобългарски думата глагол означава говор и затова глаголица трябва да означава азбука на говоримия език

Епископия - църковна област, в която религиозните дела се управляват от епископ

Заложник - човек, оставен под властта на врага или на чужд владетел като гаранция, че ще бъде склучен или спазван някакъв договор

Изповедник - свят човек, обикновено притежаващ духовен сан, достоен да изслушва и съветва другите

Канон - църковно правило, закон

Легион - най-голямата военна единица в Древен Рим, състояща се от 3 до 6 хиляди души, по-късно думата означава най-общо голяма войска

Литургия - църковна служба
Мисия - пратеничество, пътуване, свързано с изпълнението на определена задача

Нагделявам - надвивам, побеждавам някого

Независимост - правото сам да вземаш решение, без да зависиш от чужда воля или власт

Одежди - облекло, грехи, които се обличат в тържествени случаи или изразяват определено положение в обществото

Опълчвам се - противопоставям се някому

Оригинал - първообраз, книга или друга творба, създадена самостоятелно от автора, а не преведена или преписана

Орнамент - рисувана или архитектурна украса от преплетени геометрични фигури, растения или животни

Оскърнявам - обиждам нещо, смятано от някого за свято, оскърбявам с поведението си това, което другите почитат свято

Патриаршия - църковна област, подчинена на патриарх и съставена от епископии

Подвижничество - героизъм в името на голяма цел или вяра

Превратно - обратно на истинския смисъл

Престижен - влиятелен, силен, доброто име, с което се ползва някой

Ревностно - в този случай означава старание, полагане на всички усилия, за да се постигне някаква цел

Реставратор - човек, който възстановява повредени старинни картини, предмети и сгради в предишния им вид

Света Троица - символът на християнския Бог с неговите три лица: Отец, Син и Светия дух

С охота - с готовност, желание
Стан - място, където отсядат пътници или войска за нощуване или за повече време

Съперник - човек, който се стреми да надмине или да измести някого

Тача - почитам, уважавам

Триезичие - трите официални езика на средновековието: еврейски, гръцки, латински

Тържище - пазар, място, където се търгува

Фасада - предната страна, лицето на сградата

Херувим - висш ангел

Церемония - определени действия, които се спазват при тържества

Черноризец - монах, този, който носи дълга черна риза - расо

Шикалка - кръгъл израстък по дъбови листа и клонки

Ювелирен - изцяло бижутерска работа, изкусна изработка

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ - книга четвърта

ЗЛАТНИЯТ ВЕК

Текст и материал за илюстрации Озгяна ХАЛЕМБАКОВ Илюстрации Чавдар ДРАГИЕВ
Съставител Звезден ЗЛАТАРЕВ Корица Димитър ГЮДЖЕНОВ Обработка и адаптация на
текста Галина ЗЛАТИНА, Петър КЪРДЖИЛОВ Карти Петър ГЕНОВ Художествено
оформление Чавдар ДРАГИЕВ, Звезден ЗЛАТАРЕВ Редактор-стилист Нели РАЙКОВА
Технически редактор Млагения ЯНАЧКОВА

„Златното пате“ - София

бул. „Цариградско шосе“ 117 Тел./Факс (02) 75 50 67

ДЕТСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ БЪЛГАРИЯ

„Детска енциклопедия - България“ ще заговори вашето любопитство, ще научите неща, които няма да намерите в учебниците, а винаги ще ви бъдат полезни. В нея ще прочетете най-важното и най-интересното, което може да се разкаже за България, за нейната история и природа, за живота на хората и организацията на държавата. Ще намерите обяснения за трудноразбираеми неща от всекидневието.

Разнообразната информация е събрана в много книжки от няколко раздела. Безспорно най-голям е разделът „История“, защото знанието за една страна е преди всичко познаване на нейното минало. Човек, ако знае откъде идва, той знае кой е и накъде отива.

Ако сте наблюдателни, десетките цветни илюстрации ще ви разкажат повече дори от написаното с думи.

**Изданието е одобрено от МОН
за използване в училищата.**

Съобразено е с изискванията на учебния материал

-
1. ТРАКИТЕ (3000г.пр.Хр. – 500 г.сл.Хр.)
  2. ДЪРЖАВАТА - 681 г. (300г. – 700г.)
  3. ВЛАСТТА НА ХАНОВЕТЕ (700г. – 850г.)
  4. ЗЛАТНИЯТ ВЕК (850г. – 950г.)
  5. ГОДИНИ НА ИЗПИТАНИЕ (950г. – 1050г.)
  6. БОРБИ СРЕЩУ ВИЗАНТИЯ (1050г. – 1200г.)
  7. ВЪЗРОДЕНАТА ДЪРЖАВА (1200г. – 1300г.)
  8. ЗАЛЕЗЪТ НА ЦАРЕТЕ (1300г. – 1400г.)
  9. ПОД СЯНКАТА НА ЯТАГАНА (1400г. – 1850г.)
    - 9.1. НАСИЛИЕТО (1400 г. - 1700 г.)
    - 9.2. ПРОБУЖДАНЕТО (1700 г. - 1850 г.)
  10. ПЪТЯТ КЪМ СВОБОДАТА (1850г. – 1878г.)
    - 10.1. ПЪТЯТ (1850 г. - 1875 г.)
    - 10.2. СВОБОДАТА (1875 г. - 1878 г.)
-

Цена 1.90лв.

ISBN 954-431-077-0
954-431-068-1 - многотомно